

Верховний
Суд

НАЦІОНАЛЬНА ШКОЛА СУДДІВ УКРАЇНИ

Програма тренінгу “Доступ до публічної інформації. Особливості правозастосування та актуальна судова практика”

14 березня 2025 року

Доступ до публічної інформації vs. незалежність правосуддя

Ян БЕРНАЗЮК

суддя Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду,
доктор юридичних наук, професор

Пов'язані поняття:

1. Незалежність судді
2. Неупередженість правосуддя
3. Авторитет (повага, сприйняття, репутація, імідж) правосуддя
4. Довіра до правосуддя
5. Справедливий суд
6. Прозорість і транспарентність правосуддя
7. Гласність судового процесу та його межі, вільний слухач
8. Доступ до публічної інформації
9. Суддівський розсуд (баланс, пропорційність, мотивованість)
10. Дисциплінарне провадження
11. Пропорційність у доступі до інформації
12. Право на приватність
13. Свобода думки і слова (вільне вираження поглядів і переконань)
14. Розкриття інформації в інтересах суспільства та його межі

Кодекс суддівської етики, затверджений Рішенням XX чергового з'їзду суддів України 18 вересня 2024 року

<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001415-24#Text>

ч. 3 ст. 3

У ситуаціях, коли **незалежність та авторитет судової влади** під загрозою, судді мають право виступати на їх захист як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Sieć obywatelska Watchdog Polska v. Poland (№ 10103/20)

[https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-231616%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-231616%22]})

Відмова Конституційного суду Польщі у наданні доступу до журналів зустрічей його суддів становила порушення статті 10 ЄКПЛ (свобода вираження поглядів), оскільки ця інформація була необхідною для здійснення права на отримання та поширення інформації. Суд визнав, що така відмова перешкоджала діяльності НУО як суспільного "сторожового пса" (watchdog), який відіграє важливу роль у контролі за функціонуванням державних інституцій.

Суд розкритикував відсутність індивідуальної оцінки інтересів, що поставлені на карту, з боку національних судів та органів влади. Відмова була загальною і формальною, без будь-яких аргументів щодо того, чи переслідує вона законну мету або чи є "необхідною у демократичному суспільстві". Це вказує на проблему балансу між правом на доступ до інформації та принципом незалежності судової влади.

ЄСПЛ визнав, що хоча право на доступ до публічної інформації не є абсолютним, держави не можуть необґрунтовано обмежувати його, особливо коли інформація стосується питань суспільного інтересу. Суд наголосив, що відкритість правосуддя сприяє зміцненню довіри громадян до судової влади та зменшує ризик політичного впливу на суди.

Коментарі щодо Бангалорських принципів поведінки суддів

<https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/file/komentari-bangalorski-9818bfbb11.pdf>

Commentary on the Bangalore Principles of Judicial Conduct

https://www.unodc.org/conig/uploads/documents/publications/Otherpublications/Commentry_on_the_Bangalore_principles_of_Judicial_Conduct.pdf

Реальним джерелом судової влади є визнання суспільством морального авторитету, а також доброчесності суддів (ст. 14)

Саме упевненість громадськості у незалежності судів, доброчесності їхніх суддів, неупередженості та дієвості процесів лежить в основі судової системи країни (ст. 29)

Суддя має встановити прозорі механізми, які дозволять адвокатам і сторонам судового процесу дізнаватися, на якій стадії перебуває розгляд справи (ст. 161)

Запитання для дискусії

1. Чи є достатнім нинішній рівень обмежень на доступ до інформації про діяльність суддів для забезпечення незалежності правосуддя (наприклад, про дисциплінарні провадження, співбесіди тощо)?
2. Чи повинні суди офіційно пояснювати свої рішення для суспільства, і якщо так, то в якій формі?
3. Чи підлягає поширенню у період воєнного стану інформації про закордонні відрядження суддів та відрахування на Збройні Сили України?
4. Які є законодавчі підстави для обмеження допуску «вільних слухачів» до залу судового засідання?
5. Чи поширюється такий критерій обмеження свободи слова як «підтримання авторитету і неупередженості правосуддя» на КСУ, ВРП, ВККС?

Конституція України

ст. 126

Незалежність судді гарантуються Конституцією і законами України.

Вплив на суддю у будь-який спосіб забороняється.

Конституція України

ст. 34

Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань.

Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб - на свій вибір.

Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах (1) національної безпеки, (2) територіальної цілісності або (3) громадського порядку з метою запобігання (3.1) заворушенням чи (3.2) злочинам, для (4) охорони здоров'я населення, для (5) захисту репутації або прав інших людей, для (6) запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для (7) **підтримання авторитету і неупередженості правосуддя.**

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод

ст. 10 Свобода вираження поглядів

1. Кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів. Ця стаття не перешкоджає державам вимагати ліцензування діяльності радіомовних, телевізійних або кінематографічних підприємств.

2. Здійснення цих свобод, оскільки воно пов'язане з обов'язками і відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або **для підтримання авторитету і безсторонності суду (for maintaining the authority and impartiality of the judiciary)**.

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод

ч. 1 ст. 6 Право на справедливий суд

Судове рішення проголошується **публічно**, але преса і публіка можуть бути не допущені в зал засідань протягом усього судового розгляду або його частини в інтересах (1) моралі, (2) громадського порядку чи (3) національної безпеки в демократичному суспільстві, якщо того вимагають (4) інтереси неповнолітніх або (5) захист приватного життя сторін, або - тією мірою, що визнана судом суворо необхідною, - коли за особливих обставин публічність розгляду може (6) **зашкодити інтересам правосуддя (prejudice the interests of justice)**.

Міжнародний пакт про громадянські і політичні права

ч. 1 ст. 14

Всі особи є рівними перед судами і трибуналами. Кожен має право при розгляді будь-якого кримінального обвинувачення, пред'явленого йому, або при визначенні його права та обов'язків у будь-якому цивільному процесі на справедливий і **публічний розгляд** справи компетентним, незалежним і безстороннім судом, створеним на підставі закону.

Преса і публіка можуть не допускатися на весь судовий розгляд або частину його з міркувань (1) моралі, (2) громадського порядку чи (3) державної безпеки в демократичному суспільстві, або коли того вимагають (4) інтереси приватного життя сторін, або - в тій мірі, в якій це, на думку суду, є строго необхідним, - при особливих обставинах, коли публічність порушувала б (5) **інтереси правосуддя**; однак будь-яка судова постанова в кримінальній або цивільній справі повинна бути **публічною**, за винятком тих випадків, коли інтереси (6) неповнолітніх вимагають іншого чи коли справа стосується (7) матримоніальних спорів або (8) опіки над дітьми.

Найновіші публікації

Розділ І. Доступ до публічної інформації та право на звернення до органів державної влади, місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб / Збірник тез доповідей VII Міжнародної науково-практичної конференції «Адміністративна юстиція в Україні: проблеми теорії та практики» (м. Острог, 4–5 липня 2024 року). Київ: «Компанія ВАІТЕ», 2024. 382 с. – С. 14-106.

https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/rizne/240701_1120_Sud_tezy_4-5lypnya_prew%232.pdf

Заява Верховного Суду (07.11.23)

<https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1506135>

Помічники суддів – це професійні, досвідчені та відповідальні фахівці, котрі відіграють важливу роль у процесі здійснення правосуддя.

Завдяки, у тому числі, їхній щоденній праці судова система продовжує ефективно функціонувати й забезпечувати громадянам доступ до правосуддя навіть у ці надскладні для нашої країни часи.

Наше суспільство має бути зацікавленим у тому, щоб усіляко заохочувати таку працю, сприяти тому, щоб фахові юристи обирали цю професію та реалізовували себе в ній.

Знецінення їхнього внеску в забезпечення роботи суддівського корпусу, зневажливі вислови на їхню адресу є неприпустимими й такими, що підривають авторитет державних службовців загалом та працівників судової системи зокрема.

Відкрите звернення Ради суддів України (07.11.23)

https://rsu.gov.ua/ua/news/vidkrite-zvernenna-radi-suddiv-ukraini?fbclid=IwAR0f-30y7kGnHdcpEUEN7KDINdAE05prM_qCx0FIg6P7H020DYf9INE8EHU

Сьогодні було оприлюднено базу даних помічників суддів, мотивуючи це тим, що «така інформація буде корисною як громадськості й журналістам, які моніторять процес судової реформи в Україні, так і звичайним громадянам, яким небайдуже очищення судової системи та формування добросовісного судового корпусу».

Попри обґрунтування створення такого реєстру благими намірами, а саме сприяти судовій реформі загалом і за можливості "прослідкувати та виявити конфлікт інтересів у суддів та працівників суду", прослідковується неприхований намір вкотре підірвати не тільки авторитет суддів, а й принизити їхніх помічників, навішуючи образливі ярлики, тавруючи представників професії зневажливими словами, наперед відносячи їх до числа недобросовісних представників судової влади.

Публічні дискусії

Володимир Богатир: Інформація про витрати на закордонні відрядження дискредитує Верховний Суд? <https://ukranews.com/ua/news/995266-volodymyr-bogatyр-informatsiya-pro-vytraty-na-zakordonni-vidryadzhennya-dyskredytuye-verhovnyj-sud>

Закордонні відрядження суддів Верховного Суду – хто, куди та коли їздив за кордон у 2022-2024 роках <https://sud.ua/uk/news/publication/324373-zagrانkomandirovki-sudey-verkhovnogo-suda-kto-kuda-i-kogda-ezdil-za-granitsu-v-2022-2024-godakh>

Київська суддя намагалась позбутись журналістку Watchers з зали суду, ввівши в оману, що розгляд є закритим <https://watchers.media/news/kyivska-suddya-namagalas-pozbutys-zhurnalistku-watchers-z-zaly-sudu-vvivshy-v-omanu-shho-rozglyad-ye-zakrytym/>

Конвенція Ради Європи про доступ до офіційних документів (ратифікована Законом України від 20.05.2020 № 631-IX)

Ст.1

Для цілей цієї Конвенції під поняттям «державні органи» розуміється, зокрема, органи законодавчої та судової влади у тій мірі, в якій вони виконують адміністративні функції згідно з національним законодавством.

Ст. 3

Кожна Сторона може обмежувати право доступу до офіційних документів. Обмеження повинні бути чітко встановлені у законі, бути необхідними у демократичному суспільстві і бути пропорційними цілям захисту, зокрема,

- попередження, розслідування та судового переслідування кримінальної діяльності;
- дисциплінарного розслідування;
- рівності сторін у судовому провадженні та ефективного здійснення правосуддя.

Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи (КМРЄ) К(81)19 про доступ до інформації, що знаходиться у розпорядженні державних органів

П. 1.

Кожен у межах юрисдикції держави-члена повинен мати право на отримання за запитом інформації, що знаходиться у розпорядженні органів державної влади, **крім законодавчих органів та судової влади.**

П. 5.

Вищенаведені принципи застосовуються з урахуванням лише таких обмежень і заборон, які є необхідними в демократичному суспільстві для захисту законних інтересів суспільства, а також для захисту приватного життя та інших законних приватних інтересів, які, однак, мають охоронятися з урахуванням конкретних потреб конкретної особи в інформації, наявної в органів державної влади, що стосується її особисто.

Закону України «Про інформацію»

ч. 2 ст. 6

Право на інформацію може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку, з метою запобігання заворушенням чи кримінальним правопорушенням, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання **авторитету і неупередженості правосуддя.**

Закон України «Про доступ до публічної інформації»

ч. 2 ст. 6

Обмеження доступу до інформації здійснюється відповідно до закону при дотриманні сукупності таких вимог:

- 1) виключно в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи кримінальним правопорушенням, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання **авторитету і неупередженості правосуддя**;
- 2) розголошення інформації може завдати істотної шкоди цим інтересам;
- 3) шкода від оприлюднення такої інформації переважає суспільний інтерес в її отриманні.

Закон України «Про судоустрій і статус суддів»

Стаття 57. Присяга судді

1. Особа, призначена на посаду судді, набуває повноважень судді після складення присяги судді такого змісту:

"Я, (ім'я та прізвище), вступаючи на посаду судді, урочисто присягаю Українському народові об'єктивно, безсторонньо, **неупереджено**, незалежно, справедливо та кваліфіковано здійснювати правосуддя від імені України, керуючись принципом верховенства права, підкоряючись лише закону, чесно і сумлінно здійснювати повноваження та виконувати обов'язки судді, дотримуватися етичних принципів і правил поведінки судді, не вчиняти дій, що порочать звання судді або підривають **авторитет правосуддя**".

Закон України «Про судоустрій і статус суддів»

ч. 7 ст. 85

Суддівське досьє (досьє кандидата на посаду судді) є відкритим для загального доступу на офіційному веб-сайті Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, **за винятком**:

- 1) відомостей про місця проживання або перебування, дати народження фізичних осіб, їх адрес, номерів телефонів чи інших засобів зв'язку, адрес електронної пошти, реєстраційних номерів облікових карток платників податків, серій та номерів паспортів, військових квитків, місцезнаходження об'єктів власності (крім області, району, населеного пункту, де знаходиться об'єкт), реєстраційних номерів транспортних засобів;
- 2) відомостей про результати проведення тестувань з метою перевірки особистих морально-психологічних якостей судді (кандидата на посаду судді), загальних здібностей судді (кандидата на посаду судді), а також медичних відомостей;
- 3) будь-яких відомостей та даних щодо неповнолітніх дітей, крім відомостей щодо майна, майнових прав, активів, інших об'єктів декларування, що перебувають у їх власності відповідно до декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, яка подається суддею (кандидатом на посаду судді);
- 4) інформації, що містить державну таємницю.

Доступ до матеріалів суддівського досьє (крім вказаних вище в частині сьомій цієї статті) як до публічної інформації здійснюється виключно через веб-сайт Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

Використані джерела:

1. Берназюк Ян. Інформація з обмеженим доступом та дотримання принципу змагальності у судовому процесі / Вороновські читання (Судовий прецедент – джерело права або приклад правозастосування): збірник статей, доповідей та тез учасників міжнар. наук.-практ. конф, м. Ірпінь, 4-5 жовтня 2019 р. / Редкол.: М. Кучерявенко, О. Головашевич. – Харків: Асоціація фінансового права України, 2019. – 446 с. – С. 9-16 . <http://afl.org.ua/2020/06/10/voronovski-chitannya-2019-zbirnik-tez>
2. Берназюк Ян. Окремі аспекти практики Верховного Суду щодо гарантування права особи на доступ до публічної інформації (Національна школа суддів України; Семінар: “Забезпечення судами права на доступ до публічної інформації”, 13 лютого 2020 року) <http://nsj.gov.ua/ua/news/tdostup-do-publichnoi-informatsii>
3. Берназюк Ян. Поняття зловживання процесуальними правами в адміністративному судочинстві та його вплив на довіру до судової гілки влади // Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління expert: Paradigm of law and public administration № 5 (17) – жовтень 2021 – С. 23-39. <https://maup.com.ua/assets/files/expert/17/2.pdf>
4. Берназюк Ян. Ефективний захист прав особи в адміністративному судочинстві як основа довіри до правосуддя: критерії, межі та особливості досягнення (Національна школа суддів України; Програма підготовки для підтримання кваліфікації суддів окружних адміністративних судів; 12 квітня 2023 року) https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/presentation_bernaziuk_effectivenii_zahist.pdf
5. Берназюк Ян. Незалежність судової гілки влади та історичні атрибути судочинства: між консервативністю та інноваційністю» (Національна школа суддів України, Підготовка та підвищення рівня кваліфікації помічників суддів; 17 травня 2023 року) https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/3_presentation_bernaziuk_independent_tribunal.pdf
6. Берназюк Ян. Презентація на тему «Конституційний принцип гласності судового процесу та особливість розгляду справ, які містять інформацію з обмеженим доступом» (Національна школа суддів України, 3 листопада 2023 року) https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/openness_of_a_trial_bernaziuk.pdf
7. Берназюк Ян. Авторитет і неупередженість правосуддя як конституційні цінності: виклик принципу гласності // Судовий захист політичних та громадянських прав і свобод у довоєнний, воєнний і післявоєнний час: збірник тез доповідей VII Міжнародної науково-практичної конференції «Адміністративна юстиція в Україні: проблеми теорії та практики» (м. Острог, 4–5 липня 2024 року). Київ: «Компанія ВАТЕ», 2024. 382 с. – С. 18-22. https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/rizne/240701_1120_Sud_tezy_4-5lypnya_prew%232.pdf
8. Берназюк Ян. Обмеження права на доступ до публічної інформації для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя [https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/authority_%20impartiality_of_%20justice_bernaziuk%20\(1\).pdf](https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/authority_%20impartiality_of_%20justice_bernaziuk%20(1).pdf)

Верховний
Суд

Дякую за увагу!